

פתאום גילינו את סעודיה

פרופ' אלי פודה*

המאמר התפרסם באתר Ynet ב-19 בנובמבר 2017

[הריאיון](#) שהעניק הרמטכ"ל [גדי איזנקוט](#) לאתר הליברלי בבעלות סעודית "אילאף" עורר סערה תקשורתית בארץ. הוא התקבל כעדות לקיום אינטרסים משותפים - ואולי גם שיתוף פעולה - בין [ישראל](#) לבין [סעודיה](#) במאבק מול איראן ובעלות בריתה. הריאיון של הרמטכ"ל מצטרף לעוד שורה של פגישות בין אישים סעודיים וישראליים (רק לאחרונה נפגש אפרים הלוי, ראש המוסד לשעבר, עם תורכי אל-פייסל, ראש המודיעין הסעודי לשעבר), וכן הצהרות חיוביות שנשמעו מצד מקבלי החלטות ישראלים וסעודים. פתאום גילינו את סעודיה.

לאמיתו של דבר, סעודיה נמצאת שם כבר הרבה זמן, אבל לא טרחנו לשמוע או להקשיב. הכול תלוי ממתו רוצים להתחיל את הסיפור. מאמר עיתונאי לא יכול להיות היסטורי מדי, אבל כמה נקודות ציון למחשבה: סעודיה לא השתתפה במלחמות ישראל למעט שליחת כמה מחלקות זניחות במלחמת 1948 והפעלת נשק הנפט במלחמת 1973. היא כנראה ידעה, אך שתקה, כשישראל סייעה למלוכנים בתימן במלחמתם נגד מצרים בשנות ה-60. היא קיבלה את ישראל כעובדה מוגמרת כבר לאחר מלחמת 1967, אף שלא הייתה מוכנה להצהיר זאת בפומבי. היא תמכה בהתחלה בהסכם קמפ דייוויד בין ישראל לבין מצרים, אולם רק בלחץ סורי וכלל ערבי נאלצה למתן את תגובתה. היא פרסמה תוכנית שלום ראשונה כבר ב-1981 - יוזמת פהד - שהכירה בעקיפין בקיומה של מדינת ישראל. כנסת ישראל, בתמיכת ראש הממשלה מנחם בגין וראש האופוזיציה שמעון פרס, קיבלה החלטה הרואה ביוזמה הסעודית איום על קיומה של ישראל. בנאומו בכנסת קרא בגין ליוזמת פהד: "תוכנית להכחדת מדינת ישראל". כמו כן, הוא הביע דימוי ישראלי טיפוסי של הממלכה: "מדינת מדבר, פטרו-דולרית, שבה קיימת אפלה של ימי הביניים, עם כריתת ידיים וראשים, עם שחיתות הזועקת השמימה"

עשרים שנה מאוחר יותר, בפברואר 2002, פרסם יורש העצר הסעודי, עבדאללה, את יוזמת השלום הסעודית. כעבור כמה חודשים אומצה יוזמה זו עם תיקונים על ידי הפסגה הערבית בבירות. היוזמה דיברה על הכרה במדינת ישראל, סיום הסכסוך וכינון "יחסים נורמליים" עם כל מדינות ערב. בתמורה, ישראל נדרשה לסגת מכל השטחים שכבשה ב-1967, להסכים להקמת מדינה פלסטינית עצמאית בגדה המערבית ועזה שבירתה ירושלים המזרחית, ולהגיע לפתרון צודק של בעיית הפליטים הפלסטיניים "אשר יוסכם עליו בהתאם להחלטת עצרת האו"ם 194".

היוזמה הסעודית פורסמה בעיתוני אומלל, כשארגון החמאס ביצע כמה פיגועי תופת בישראל שהביאו את ממשלתו של אריק (אריאל) שרון לפתוח במבצע "חומת מגן". ואולם, גם לאחר ששכנו הדי הקרבות, ממשלת ישראל לא חשבה שהיא צריכה להגיב רשמית משום שהתוכנית לא הוצגה לה באופן רשמי. שרון חשב שהתוכנית מאיימת על ביטחונה של ישראל. במשרד החוץ חשבו כי אין בתוכנית כל חדש. ראש אמ"ן, בהרצאה על מצב האומה ב-2002, כלל לא התייחס ליוזמה הערבית ומשמעותיה. ב-2009 אביגדור ליברמן עדיין ראה את התוכנית כ"מתכון להשמדת ישראל". הייתה זו הוכחה כי הדימוי השלילי והמאיים של סעודיה נותר בעינו בדעת הקהל הישראלית. עד היום, 15 שנה לאחר השקת יוזמת השלום הערבית, ישראל לא הגיבה רשמית. למרות פרסומם של מאמרים, ראיונות, עריכת כנסים ועוד המדברים על קיומה של הזדמנות לישראל, ממשלות ישראל מעולם לא שקלו ברצינות את היוזמה. אהוד אולמרט היה היחיד שניסה לקדם ב-2007 יוזמה, אשר עשויה הייתה לגרום להופעתו בפני הליגה הערבית, אולם הוא חטף רגליים קרות בגלל מצבו הפוליטי והמשפטי.

* פרופ' אלי פודה הוא חבר ועד מנהל במכון מיתווים ומרצה בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית.

נקודת מפנה ביחסה של סעודיה לישראל היה במהלך מלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006. הממלכה תקפה בחמת זעם את ארגון חיזבאללה על שהכניס את לבנון, ואת המזרח התיכון, למערבולת של אלימות. הסיבה להתקפה הסעודית על הארגון נבעה כמובן מהעובדה שהארגון הוא שלוח (proxy) של איראן בזירה הלבנונית, כפי שבשאר אסד הוא שלוח של איראן בסוריה והחות'ים בתימן. החשש הסעודי מהגמוניה איראנית ושיעית באזור המפרץ גבר מאוד בעקבות מאמצי איראן לפתח נשק גרעיני - התפתחות שאימה לשנות את מאזן הכוחות האזורי.

במצב זה נתפשה ישראל כבעלת ברית חיונית במאבק מול איראן. בתחילה העדיפה סעודיה שלא לחשוף את זהות האינטרסים, וזאת מחשש לאובדן לגיטימציה שלטונית והסתה בתקשורת הערבית. ואולם, שני שיקולים הכריעו בעד חשיפת "הקשר" הסעודי-ישראלי: ראשית, ביטחון הולך וגובר מאז עלה לשלטון המלך סלמאן עבד אל-עזיז בינואר 2015, ובמיוחד מאז מונה בנו מוחמד בן סלמאן ליורש העצר ביוני 2017. ביטחון זה גם הביא לנקיטה של צעדים חסרי תקדים במדיניות החוץ (הובלת מעורבות צבאית בתימן) ומדיניות פנים (מעצרים על שחיתות; רפורמות שונות); ושנית, על מנת להרתיע את איראן, ולנוכח עוצמת האיום, נוצר צורך לפרסם את דבר קיומם של בריתות נגד.

המסקנה היא כי ישראל - כפי שקרה לה כמה פעמים בעבר - מתעוררת מעט מאוחר. מקבלי ההחלטות לא ממהרים להאזין למומחים, שמספרים להם על קיומן של הזדמנויות כביכול. החדשות הרעות הן, שסעודיה לא תרחיק לכת במימוש צעדים פומביים מול ישראל אם זו לא תשלם במטבע הפלסטינית. עם זאת, יש סימנים כי בציר רמאללה-ריאד-ווינגטון מתנהלת פעילות מדינית ענפה מאחורי הקלעים, שאולי תביא להצגתה של יוזמת שלום אמריקנית שתתבסס על יוזמת השלום הערבית. יש לקוות כי הפעם ממשלת ישראל תזהה את ההזדמנות ותיענה בחיוב.